

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю розв’язання питань професійної компетентності майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності.

Мета статті – з’ясувати важливість комунікативної компетентності фахівців-документознавців у сучасному суспільстві.

Як зазначено в освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ), вимогами до фахівця кваліфікації 2432.1 „документознавець” є комунікативні здатності (3.01) та вміння (3.01.ПР.Р.01). Практично це передбачає формування в майбутніх документознавців інформаційно-комунікативної компетентності, що забезпечує повноцінну реалізацію комунікативних намірів, мовних операцій і мовленнєвих дій через адекватне й раціональне використання засобів мови та врахування конкретики ситуацій професійного спілкування.

У „Словнику іншомовних слів” подається таке визначення поняття „компетенція” – 1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи; 2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає змогу фахово її розв’язати [7]. *Компетентність* – авторитетність, обізнаність [7].

Питання компетентності є дискусійним та відкритим навіть на рівні термінологічного апарату. Його вивченням займаються вітчизняні та зарубіжні науковці А. Хуторської, Дж. Равен, Е. Зеєр, О. Гончарова, Л. Петухова, М. Степаненко, А. Трофименко та ін. Дослідники пропонують розділяти поняття „компетентність” та „компетенція”, визначаючи останнє як наперед задану соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки спеціаліста, що необхідна для його якісної продуктивної діяльності у відповідній сфері [7]; окремі внутрішні, потенційні, приховані психологічні

новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, систем цінностей і відносин, які виявляються у компетентностях людини [2].

Наведемо окремі визначення поняття „компетентність”:

– спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання; вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати й розв’язувати, незалежно від контексту (ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [3];

– здатність та усвідомлена готовність особистості до реалізації набутої системи знань, умінь, навичок і прагнення розв’язання актуальних завдань у конкретних умовах з передбачуваними можливими наслідками та відповідальністю за свої дії [6];

– володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до неї та предмета діяльності; уже усталена особистісна якість (сукупність якостей) спеціаліста та мінімально необхідний досвід діяльності в заданій сфері [8].

Детально поняття „комунікативна компетентність” аналізується в роботах Ю. Ємельянова. Він трактує її як засновану на знаннях та чуттєвому досвіду здатність особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування, наголошуючи на тому, що така здатність передбачає соціально-психологічне навчання, тобто подальшу можливість навчатися спілкуванню. Комунікативна компетентність завжди набувається в соціальному контексті. Вона вимагає від особистості усвідомлення: а) власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи; б) власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб’єктивних спотворень і „систематизованих білих плям” (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем); в) готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі; г) своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм); г) своїх почуттів і психічних станів у зв’язку з дією чинників зовнішнього середовища (екологічна психокультура); д) способів персоналізації навколишнього середовища (матеріальне втілення

„почуття господаря”); е) рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо) [1].

Отже, *комунікативна компетентність* особистості розглядається вченим як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного й соціального світу, а також до самого себе, як синтезу цих двох світів.

Наведемо тезово інші ідеї Ю. Ємельянова щодо дослідженого поняття.

1. Комунікативна компетентність припускає ситуативну адаптивність і свободу володіння вербальними та невербальними засобами соціального поводження. В остаточному підсумку комунікативна компетентність повинна розглядатися як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему відносин людини до природного й соціального світу, а також до самої себе як синтезу обох світів.

2. Комунікативна компетентність – такий рівень сформованості міжособистісного досвіду, тобто навченості взаємодії з оточенням, котрий потрібний індивідові, щоб у рамках своїх здатностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві.

3. Залежність комунікативної компетентності не тільки від властивих індивідові властивостей, але й від змін, що відбуваються в суспільстві й пов’язаної із цими змінами соціальної мобільності самого індивіда.

4. Зміна нормативних уявлень про комунікативну компетентність на кожному новому етапі розвитку суспільства.

5. Розуміння комунікативної компетентності як „підготовленості” кожного індивіда до виконання своїх суспільних функцій [1].

Розмаїтість наявних підходів до вивчення комунікативної компетентності, наявних визначень цього поняття свідчить про його складність і багатоплановість. Однак це зовсім не означає, що не можна виділити в них те загальне, що поєднує всі пропоновані підходи й дозволяє кваліфікувати всі ці визначення, які розкривають саме комунікативну

компетентність. У всіх розглянутих визначеннях йдеться про компетентність у спілкуванні.

На думку дослідників, істотними ознаками поняття „комунікативна компетентність” є такі:

- здатність установлювати й підтримувати контакти; система внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій; досвід усвідомлюваний і такий, що розвивається; ідейно-моральна категорія; підготовленість до виконання суспільних функцій;

- орієнтованість у ситуаціях спілкування; індивідуальні якості, внутрішньособистісні психологічні детермінанти;

- готовність і здатність здійснювати спілкування; цілісно-особистісне утворення [4].

Терміни, що розкривають зміст істотних ознак у теоретичному дискурсі, такі: знання, уміння, навички, досвід, властивості індивіда, почуттєвий досвід індивіда, індивідуальні якості, суб’єктивне ставлення до дійсності, особистості.

Ознаки, що характеризують прояви обумовленого поняття комунікативної компетентності, такі:

- ефективність комунікативного процесу; уміння змінювати „глибину” і „широту” спілкування, розуміти й бути зрозумілим (емпатія); ситуативна адаптивність; свобода володіння вербальними й невербальними засобами; регулювання системи відносин людини; уміння успішно функціонувати в суспільстві;

- уміння ефективно взаємодіяти з оточенням; адекватне відображення соціальних об’єктів; ефективність у спілкуванні; високий рівень спілкування.

У своїй дисертації „Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін” Н. Назаренко виявляє педагогічні умови формування комунікативної компетентності в майбутніх документознавців.

На її думку, майбутній документознавець формується як особистість, насамперед, унаслідок засвоєння та сприйняття тієї суми гуманітарних знань, яку накопичено людством. Тільки збагачений гуманітарними знаннями фахівець-документознавець зможе доцільно використовувати власні соціокультурні та духовні якості. Саме тому, актуальність проблеми формування інформаційно-комунікативної компетентності в майбутніх документознавців набуває особливого значення.

Ми погоджуємося з думкою Н. Назаренко, яка вважає, що соціальне та особистісне самовизначення документознавців має передбачати чітку орієнтацію та визначення свого місця в житті. Поряд із диференціацією розумових здібностей та інтересів це потребує розвитку інтегративних механізмів самопізнання, визначення світогляду та життєвої позиції. Нова соціальна позиція документознавця змінить для нього значення навчання, його завдання, форми, методи. Майбутні документознавці оцінюватимуть навчальний процес з точки зору того, що він їм дасть у майбутньому, чи відповідатиме він їхнім уявленням про майбутню діяльність. Таким чином, між навчальними та професійними інтересами буде встановлено тісний зв'язок. Навчання для документознавця набуватиме конкретного життєвого змісту, тому що засвоєння знань, навичок і вмінь – це важлива умова повноцінної участі особистості в житті суспільства.

Таким чином, формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності ми розуміємо, як здатність установлювати й підтримувати контакти з іншими людьми, як певну сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передає вміння змінювати глибину й коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом спілкування між людьми.

Література

1. **Емельянов Ю. Н.** Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : ЛГУ, 1985. – 168 с.
2. **Зимняя И. А.** Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высш. образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.
3. **Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук.** – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
4. **Липовська Н. А.** Інтерпретація комунікативної компетентності державних службовців в психологічному дискурсі [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: [//www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/1/02.pdf](http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/1/02.pdf).
5. **Назаренко Н. С.** Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.04 / Н. С. Назаренко. – Київ, 2008.
6. **Петухова Л. Є.** Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 [Електронний ресурс] / Л. Є. Петухова. – О., 2009. – 40 с. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2009/09pleupk.zip>.
7. **Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних слововсполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін.** – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
8. **Тришина С. В.** Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования / С. В. Тришина, А. В. Хуторской [Электронный ресурс] // Интернет-журнал „Эйдос”. – 2004. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm>.

У статті розглядаються особливості комунікативної компетентності фахівців з документознавства та інформаційної діяльності, її формування у студентів.

